

1994/5.

İMAM - HATİP LİSELERİNİN DÜNÜ - BUGÜNÜ

Dr. Mehmet Zeki AYDIN

Türk Milli Eğitim Sistemi içinde meslek okulları arasında yer alan İmam-Hatip Liseleri milletimizin kültürlü din görevlilerine olan ihtiyacını karşılamak amacı ile kurulmuştur. İmam-Hatip Liselerinin tarihi gelişimi kısaca şöyle olmuştur.

İmam-Hatip Liselerinin temelini teşkil ettiğini söyleyebileceğimiz "Medreset'ül-Eimme vel-Huteba = İmam-Hatip Medresesi" 1913 yılında açılmış daha sonra "Medreset-ul-Vaizin = Vaizler Medresesi" ile birleştirilerek "Medreset ul-İrşad" adını almıştır. 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat = Öğretimin Birleştirilmesi Kanunu ile tüm medreselerle birlikte bunlar da kapatılmıştır.

3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4. maddesinde

"Maarif Vekaleti, yüksek diniyat mütehasısını yetiştirmek üzere Darü'l Fünün'da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet, hitabet gibi hidemat-ı diniyeninin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşad edecektir." hükmü yer almıştır.

Kanunun yürürlüğe girmesiyle söz konusu medreselerin yerine, aynı yerde 29 adet İmam-Hatip Mektebi açılmış ve eski öğrenciler bu okullara devam etmişlerdir. 1925 yılında bu okulların sayısı 20'ye 1926 yılında 2'ye indirilmiş ve 1930 yılında tamamen kapatılmıştır.

DİN OGRETİMİ YAPILMAYAN DONEM

1931 yılından itibaren din eğitim-öğretiminin bulunmadığı bir dönem başlamıştır. 1931 yılında ilk öğretmen okulları ve diğer orta dereceli okulların müfredat programlarından din dersleri çıkarılmış; 1932-1933 ders yılında İlahiyat Fakültesi, "öğrenci yetersizliği" gerekçe gösterilerek kapatılmıştır.

Bu tarihten itibaren, yaklaşık 15 yıllık dönemde vatandaşlar, kendi imkanlarıyla ilmiyelerini öğrenme ve din adamı yetiştirme yollarına başvurmuşlardır.

Bir süre eski medrese mezunları tarafından yürütülen müftülük, vaizlik ve imamlık gibi dini görevler yavaş yavaş eğitim görmemiş kimselerin eline geçmiş, "köylerde çoğu zaman ölüleri gömmek için bir hoca bulunamaz olmuştur." Konuyla ilgili bir bilim adamı şunları yazmıştır:

"Tek parti döneminde, laikliğin dar bir açıdan yorumlanması nedeniyle ülkemizde yeterli din adamı kalmamıştı. Örneğin; 25 yıl önceki bir arabacının ünlü Süleymaniye Camiinde imamlık ettiği söyleniyordu. Köylerde din adamı denebilecek nitelikte imam yoktu. İkinci Dünya Savaşının sıkıntılı günlerinde ihtiyaç o kadar belirgin hale gelmişti ki, CHP yöneticileri kurslarla imam yetiştirme zorunluluğunu duymuştu."

Türkiye'nin nüfusu hızla artmaya devam ederken din eğitimi alanındaki bu çeyrek asırlık boşluğu doldurmak kolay olmayacaktı. Üstelik sadece dini eğitim alanında uzun süren bir boşluk bırakılmakla kalmamış lise tarih kitaplarında tabiat güçlerini Allah inancı yerine koyan, Müslümanların peygamber inancını kökünden sarsan açıklamalara yer vermek gibi dine karşı olumsuz ve yanlış tutumlar halka dinin elden gitmekte olduğu kanaatini vermiştir. Böylece halk din adına elde kalana gerçek ve hurafe ayırt etmeksizin sarılmıştır.

Bunun sonucu olarak dini yeniden canlandırmak adına çeşitli dini tarikat ve cereyanlar doğup yayılmağa başlamıştır. Artık Hz. Muhammed'in getirip uyguladığı, Kur'an'ın anlattığı Müslümanlık hangisidir, net ve berrak olarak bilinemiyordu. "Gerçi vicdan öz, gürlüğü Anayasanın güvencesi altındadır. Herkes inanmakta ve ibadet etmekte hürdür. Fakat hangi inanca ve hangi ibadete?"

Çok partili döneme geçiş yıllarının getirdiği demokratik ortamda politikacılar halkın din görevlisi isteklerini karşılayacaklarını vaat ettiler. 1948 yılında ilkokullara Din Dersi konuldu ve İmam-Hatip Kursları açıldı. Mevcut din adamlarını bilgilendirmeyi ve onları günün şartlarına göre yetiştirmeyi amaçlayan on ay süreli İmam-Hatip Kursları 10 ilde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı idi.

Kısa süreli bu kurslar ihtiyacı karşılamayınca 13.10.1951 tarih ve 601 sayılı Müdürler Komisyonu kararı ile 7 ilde İmam-Hatip Okulları açıldı. İlkokula dayalı birinci devresi dört, ikinci devresi üç yıllık olarak açılan bu okulların sayısı 1961 yılında 18 adetti. 1971 yılında 72 adet olan İmam-Hatip Okullarının orta kısmında 41.767, lise kısmında 9.094 öğrenci öğrenim görüyordu. Bu tarihe kadar bu okulların birinci devresinden toplam 22.457 ikinci devresinde 7483 öğrenci mezun olmuştur! Buna rağmen aynı yıl Başbakanlık D.P.T.'nce hazırlanan Din Eğitimi Özel İhtisas Komisyonu raporunda 40.031 adet İmam-Hatip Okulu mezunu din görevlisine ihtiyaç bulunduğu belirtilmiştir.

1972-73 öğretim yılından itibaren İmam-Hatip Okulları yeni bir statüye kavuşturularak birinci devreleri kapatılıp ortaokula dayalı 4 yıllık meslek okulu haline getirildi. İmam-Hatip Okullarından mezun olanlar üniversitelere giremiyorlar, sadece Yüksek İslam Enstitülerinde okuyabiliyorlardı.

1973 yılında çıkan 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 32. maddesi "İmam-Hatip Liseleri, İmamlık, Hatiplik ve Kur'an Kursu Öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe, hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır" hükmü ile okulların adı İmam-Hatip Lisesi oldu.

1974 yılından itibaren orta kısımları yeniden açıldı. Bu tarihten bugüne 3 + 4 = 7 yıl süreli öğretim kurumu olarak devam etmektedir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında öngörülen Almanca Dil ağırlıklı Anadolu İmam-Hatip Liselerinden ilki İstanbul'da 1985-1986 öğretim yılından itibaren eğitim-öğretime başlamıştır. Adı geçen okulun 1989-1990 öğretim yılında da İngilizce bölümü açılmıştır.

İlk olarak 1951 - 1952 öğretim yılında 7 ilimizde açılan İmam-Hatip Liselerinin sayısı 1970 yılında 101, 1980 yılında 374'e ulaşmıştır.

Bugün 391 İ.H.Lisesi, 55 Anadolu İmam-Hatip Lisesinde toplam 446.429 öğrenci öğrenim görmektedir. Bugüne kadar 250.000 civarında öğrenci mezun olmuştur.

DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNİN HUKUKİ DAYANAKLARI

Din eğitimi ve öğretimi ile ilgili yasalar şunlardır.

1. 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4. maddesi

"Maarif Vekaleti, yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek üzere Darü'l Fünün'da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet, hitabet gibi hizmet-ı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de aynı mektepler küşad edecektir."

2. 1982 Anayasasınının 24. Maddesi:

"...Din ve Ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din Kültürü ve Ahlak öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitimi ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır."

3. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 12. Maddesi: "Türk Milli Eğitiminde laiklik esastır. Din Kültürü ve Ahlak Öğretimi ilkökul ve ortaokullar ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır."

4. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 32. Maddesi: "İmam-Hatip Liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an Kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe, hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır."

İMAM-HATİP LİSELERİNİN AMAÇLARI Milli Eğitim Bakanlığı'nca açılan, Ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe, hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan İmam-Hatip Liselerinin amaçları; İmamlık, Hatiplik ve Kur'an Kursu Öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli en az lise

seviyesinde genel ve mesleki öğrenim görmüş elemanlar yetiştirmektedir.

İmam-Hatip Liseleri eğitim ve öğretim çalışmalarında din görevlisi adaylarını:

1. Anayasa nizamına bağlı, Türk Milli Eğitiminin amaçlarını benimsemiş ve bunları uygulamaya hazır,
2. Milli Ahlakın icaplarını samimiyetle yaşayıp yerine getiren ve Milli bünyemize zararlı akımlar karşısında uyanık,
3. Dinin ve ahlakın gereklerine inanarak yaşayıp yerine getiren birer aydın,
4. İlmî görüş ve anlayış kazanmış, bilgilerini mesleki alanda kullanma yollarını öğrenmiş,
5. Çalışkan, mesleğine bağlı, yurdun her yerinde seve seve hizmete hazır,
6. Toplum kalkınmasında çevresine kültürel, ekonomik ve sosyal yönden katkıda bulunan,
7. Yaşayışı ve çevresine tesiri bakımından örnek tutulmaya layık,
8. Programla müfredatı tespit edilen bilgi, maharet ve kültürü kazanmış,
9. İnsanlığı, insanları seven ve anlayan, davranışlarında her şeyden önce eğitici olduğu şuuruna sahip, bedence ve karakterce sağlam, güvenilir birer meslek adamı olarak, yetiştirmekle görevlidir.

İmam-Hatip Liselerinde bütün eğitim ve öğretim çalışmalarına, Milli Eğitim ve Din Eğitimi Kurumunun amaçlarına ulaştıracak bir vasıta olarak bakılır. Bu itibarla, derslerin genel amaçları

1. Öğrencilere, ileride üzerlerine alacakları görev yönünden inanç ve ibadetle ilgili alanlarında ve topluluk karşısında yapacakları konuşmalarda muhtaç oldukları bilgi,

beceri ve güveni kazandırmak,

2. Onların din ahlakını yaşamalarını, dini görevleri içtenlikle yapmalarını ve bununla ilgili alışkanlıkları kazanmalarını sağlamak,

3. İslam Dinini, kaynaklarındaki nitelikleri ile tanıtmak,

4. İslam topluluklarında fikir ve sanat hayatının gelişimi hakkında genel bilgiler vermek,

5. Özellikle bu gelişimde Türklerin payını belirtmek,

6. Meslek formasyonunu genel kültürle birlikte vermektir.

İMAM-HATİP LİSELERİNİN ÖĞRETİM PROGRAMLARI

İmam-Hatip Liselerinin bünyesinde bulunan ortaokullarda, genel ortaokul programı aynen, ilaveten de 3 saat Arapça ve 5 saat Kuran-ı Kerim dersi okutulmaktadır. 4 yıllık lise kısmında ise Ders Geçme ve Kredi Sistemi uygulanmaktadır.

Ders Geçme ve Kredi Sisteminde İmam-Hatip Liselerinin programında sistemin genel yapısına uygun olarak zorunlu ortak kültür dersleri, zorunlu ortak meslek dersleri ve seçmeli dersler bulunmaktadır.

İmam-Hatip Liselerinde, genel liselerde (zorunlu) ortak derslerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi hariç tamamı ortak kültür dersleri olarak toplam 68 kredi / saat alınmıştır. Diğer meslek liselerinde olduğu gibi, 90 kredi / saat zorunlu ortak meslek dersi vardır. Bunlara ilaveten öğrenci mezun olabilmesi için gerekli en az 208 kredi için 50 kredilik bir seçmeli ders almak zorundadır. 50 kredilik dersi Liselerin seçmeli dersleriyle aynı olan kültür derslerinden veya seçmeli meslek derslerinden alabilir.

NEREDEN NEREYE

1951'de İmam-Hatip Okulları açıldığı zaman kaydolan öğrenciler, ilk olmanın

heyecanı ve mezun olunca ne olacaklarını bile bilememenin şaşkınlığı içerisinde okumuşlar, 1955 yılında I. devre 1958'de II. devreden mezun olmuşlardır. 1959'da ise Yüksek İslam Enstitüleri açılmış ve mezunların bir kısmı buralara devam etmiş, bir kısmı da mesleklerinde görevlere atanmışlardır.

İmam-Hatip Okullarının açıldığı yıllarda, bu okullar ve öğrencilere karşı toplumun iki ayrı kesiminin endişeleri ve tereddütleri vardı. Bir kısım halk, bu okulların programlarını, yöntemlerini ehliyetli bir din görevlisi yetiştirmeye yeterli görmüyorlardı. Onlara göre bu okullardan hoca yetişmez, belki mezun olanlar dini içten yıkacak şekilde yetiştirilecekti. Buna karşılık diğer bir kesim ise, bu okulları "Tevhid-i Tedrisat" a aykırı buluyordu. Böyle düşünenlere göre bu müesseseler, devletin temel ilkelerine uyum sağlamayacak, Cumhuriyete karşı, fanatik din görevlisi yetiştirecekti.

Bugüne kadar İmam-Hatip Liselerinden mezun olanlar bu iki endişeyi de ortadan kaldırmışlardır. Açıldığı yıllardan bugüne kadar mezun olanlar ehliyetli, olgun birer din görevlisi olarak Diyanet İşleri Başkanlığında müftü, İmam-Hatip, müezzin ve Kur'an Kursu öğreticiliğinin yanında yüksek öğrenime de devam etmişlerdir. 1973 yılına gelinceye kadar sadece Yüksek İslam Enstitülerine devam edebilen mezunların 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 32. maddesiyle İmam-Hatip Lisesi olarak adları değiştirilmiş ve bu okullarda hem mesleğe, hem de yüksek öğretime hazırlayıcı programların uygulanmasına başlanmasıyla birlikte istedikleri üniversiteye sınavla girebilirler.

Bugün İmam-Hatip Lisesi mezunları meslekleri ile ilgili görevlerde ve Tıp, Hukuk, Mühendislik, Öğretmenlik gibi bir çok meslekte başarılı bir şekilde çalışmanın yanında yurt dışında da çok çeşitli görevlerde çalışmaktadırlar.

Nahit Dinçer; 1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi (İstanbul 1974) s. 16, 19, İsmet Parmaksızoğlu, Türkiye'de Din Eğitimi, (Ankara 1966) s.20.

Dinçer, a.g.e., s. 32-33. Parmaksızoğlu, a.g.e., s.25.

Ayşe Bubikoğlu (Bayraktar); İmam-Hatip Liseleri (Plan, Program, İstihdam) A.Ü.

Sosyal Bil. Ens. Y. Lisan Tezi, (Ankara 1985) s. 40.

Jasche Gofthard, Yeni Türkiye'de İslamlık, Çev. Hayrullah ürs (Ankara 1972) s. 7.

Yahya Kemal Kaya, İnsan 1974), s.287.

Beyza Bilgin, Türkiye'de Dersleri, (Ankara 1980), s. 49

Yetiştirme Düzenimiz, (Ankara Din Eğitimi ve Liselerde Din

a.g.e., s. 46.

Kaya, a.g.e., s. 306.

Diñer; a.g.e., s. 61.

Cumhuriyet Döneminde Eğitim, M.E.B. Yay. (Ankara 1983) s. 41 9.

Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler. M.E.G.S.Bak.
Yay.

Suat Cebeci, Orta Öğretimde Mesleki Din Eğitiminden Mezun Olanların Yönelişleri
ve Sebepleri, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Y. Lisan Tezi. (Ankara 1989) s. 21

Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler, s. 100-131.

Milli Eğitim İle İlgili Bilgiler, M.E 8. (Ankara 1994) s

İmam-Hatip Liseleri Öğretim Programları MEB. (Ankara 1985) s. 11-18.

Bu makale, Hakses dergisi, sayı: 354, Haziran 1994, sayfa: 36-39 'da yayımlanmıştır